

A TŐKEKÉPZÉS LEHETŐSÉGEI HAZÁNKBAN

A TŐKEKÉPZÉSNEK NAGY A JELENTŐSÉGE az egész magyar életre. Távolról sem állítom ugyan, hogy olyan, látszólag kizárólagosan materiális cél, mint a nemzeti vagyon növelése — mert hiszen ez a tőkeképzés — kimeríthetné a nemzeti élet összes céljait. Azonban a magasabbrendű célok: a kulturális és szociális munka, csak akkor közelíthetők meg, ha ezekhez előbb a gazdasági alapot megteremtjük. S nyilvánvalóvá lett éppen a mai időkben, hogy még a nemzeti élet biztonságának előfeltétele: a honvédelem is csak komoly nemzeti tőkére támaszkodva oldható meg. Viszont egészen elemi gazdasági tétel, hogy a tőkeképzéshez takarékoság szükséges. S amikor így föl kell vetnünk a takarékoskodás kívánóságát az egész magyar társadalommal szemben, szinte érezzük a riadt és kérdő pillantásokat, amelyek minden oldalról reánk szegeződnek: honnan és hogyan takarékoskodjék az a társadalom, amelynek élet-színvonala ma is oly alacsony és amelynek jövedelmei még a mindennapi élet legszűkösebb gondjait is alig képesek kiegyenlíteni? Nem hagyjuk ezt a felénk visszafordított kérdést pozitív válasz nélkül, mert különben érdekét és értékét veszíti mindaz, amit a nemzeti takarékoság előnyeiről elmondani akarunk.

Mai súlyos helyzetünkben a helyes kivezető utat csak akkor találhatjuk meg, ha előbb teljesen átértjük azokat az összefüggéseket, amelyekből ez a súlyos helyzet létrejött. S a tőkeképzés és a takarékoság összefüggései úgy látszik igazán kevésbé tisztázottak. A gazdaságtudományban már Malthus és Sismondi óta folyik a takarékosági vita. Ezt a vitát századunk elején Hobson újította föl, ma pedig Cassel és Keynes — mindketten világtekintélyek — vezetése alatt áll szemben egymással a két tábor, amelyek egyike az elégtelen takarékoságot, másika pedig a túlzott takarékoságot hozta föl a világválság okául. Egészen világos, hogy egy ilyen természetű vitát egyoldalúan lehetetlen eldönteni, a tudomány története már sokszor megmutatta, hogy az ilyen ellentétek végül egymásban kölcsönösen folldódnak s így nekünk csak e föloldás módját kell megtalálnunk. De érthető a közvélemény zavara, amikor még az elméleti nemzetgazdaságtan területén is ilyen ellentétek vannak a takarékoság fogalmai körül. S körülöttünk a gyakorlati élet még tovább fokozta a zavart, amiben része volt egy célzatos agitációnak is, amely az 1931-ben lezárult gazdaságpolitikai korszakot pazarlónak igyekezett feltüntetni. Mert nem különös

és érthetetlen-e, hogy a „pazarlás“ korszakában a nemzeti vagyon rendkívüli ütemben — gyarapodott? A magyar valutának 1924-ben bekövetkezett stabilizálásától kezdve — mert hiszen az értékálló pénz a modern tőkeszervezés által megvalósítható takarékoságnak előfeltétele — a világválság kitöréséig évenként 150—200 millió pengővel növekedett a hitelintézeteinknél elhelyezett takarékbetétállomány és 1920-tól 1930-ig Magyarországon kereken 290 ezer új lakóház épült, ami természetesen szintén tőkeképzés, nem szólva az ipartelepek létesítése által, valamint a nagyszámú közületi beruházások által keletkezett új nemzeti vagyonról. Ezt a tőkeszaporulatot csak kisebb mértékben ellensúlyozta az a körülmény, hogy az új nemzeti vagyon keletkezésében a külföldről hozzánk áramló tőke is részt vett, amelynek a jelentőségével még külön fogunk foglalkozni. Most csak azt akartuk megmutatni, hogy ugyanaz a gazdaságpolitika, amelyet a megtévesztett közvélemény talán még ma is pazarlónak tekint, ugyanez a gazdaságpolitika rendkívüli mértékben elősegítette a tőkeképzést, a nemzeti vagyon gyarapodását s ezzel gazdasági alapot teremtett a szociális és kulturális alkotások számára is. De ha zavart kelt és szinte paradoxonnak tűnik, hogy az úgynevezett pazarlás közben a nemzet gazdagodott, akkor még inkább fokozódik ez a megzavarodás, s még erősebbnek látszik a paradoxon az ezután következő évek jelenségei nyomán, amikor tudvalevőleg rendkívül szigorú takarékosági rendszabályok léptek életbe, a hivatalos gazdaságpolitikában rendszerre tett leépítés példája tovább gyűrűzött az egész társadalmi életben és íme: minél inkább takarékoskodtunk — annál szegényebbek lettünk; a takarékbetétállomány nemhogy növekedett volna, hanem zsugorodott, a közületi beruházások a minimumra csökkentek, a magánépítkezés pedig a korábbi évtizednek közel 30 ezernyi évi átlagáról 10—12 ezer lakóháznyi évi átlagra hanyatlott. Úgy, hogy szinte szükséges külön hangsúlyozni, hogy ezekből a körülményekből nem szabad vádat konstruálni — a takarékoság ellen, mert annyira szembetűnő az ellentét a — valószínűleg jóhiszemű — takarékosági szándék és a negatív eredmény között. Meg fogjuk érteni, hogy ezek a paradoxális ellentétek csak látszólagosak s meg fogjuk érteni, hogy az utóbbi években nem a takarékoság csődje, hanem egy alapjaiban elhibázott gazdaságpolitikai koncepció nyomta rá bélyegét nemzeti életünkre.

Már rámutattunk arra, hogy Cassel és Keynes takarékosági vitájában az ellentét föloldható. Ez a föloldás bekövetkezik a fölismerés által, hogy a túlzott takarékoság éppen olyan hátrányos a gazdasági fejlődésre, mint az elégtelen takarékoság. Valószínű, hogy Casselra, aki az elégtelen takarékoság hátrányait hangsúlyozza, túlságos benyomást gyakorolt az a rendkívül magas életszínvonal, amely az ő svéd hazájában tapasztalható, viszont érdekes, hogy éppen Casselnek sikerült legvilágosabban, szinte népszerűen ábrázolnia a tőkeképzés nemzetgazdasági mechanizmusát, amely mechanizmus megértése által feleletet kapunk arra a fontos gyakorlati kérdésre, hogy hol vannak a túlzott és az elégtelen takarékoskodás határvonalai? Cassel ábrázolása szerint a tőkeképzés folyamata kettős, még pedig egyik oldalon pénzbeli megtakarítás, a másik oldalon viszont a tőkének — háznak,

gyáraknak, gépeknek, szerszámoknak, nyersanyagoknak — tényleges előállítására. Ez a két külön álló folyamat, a numerikus és a materiális, egymással egyensúlyba kerül, mert a bizonyos idő — pl. egy év — alatt megtakarított jövedelmek szolgálnak arra a célra, hogy belőlük az ugyanekkor materiálisán is létrehozott új tőkejavak megvásárolhatók legyenek. Egyik folyamat sem képzelhető el a másik nélkül. Ha nincsen megtakarított jövedelem, akkor házak nem épülhetnek és gyárak sem keletkezhetnek, de viszont ha nem épülnek házak és nem készülnek új termelési eszközök, akkor csak látszólag és átmenetileg keletkezik tőke a megtakarításokból is. Mert hiába növekszik egyik oldalon a bankbetétek összege, ha nincs mód arra, hogy jövedelmező tényleges befektetéseket lehessen létesíteni; ekkor ugyanis a másik oldalon a termelési eszközöket és hozadéki javakat (házakat) előállító iparágak munkanélkülisége és jövedelemhiánya fölemészt addig megtakarított jövedelmeket s ezzel ellensúlyozza az új megtakarításokat.

De vezessük tovább Cassel gondolatmenetét. A nemzetgazdaság — ha ebben mesterséges akadályok tartósan meg nem gátolják — önműködően létre szokta hozni azt a mozgó egyensúlyt, ahol a takarékoság és a materiális tőketermelés egymással összhangban állanak, mert ennek az egyensúlynak a folytonosságát az emberek jövedelem- és vagyonszerzési törekvései biztosítják a tőkepiac közbejöttével. Mesterséges akadályai a tőkeképzésnek például a túlzott adóztatás — amikor is kizárólag a közületre háramlik a tőketermelés föladata és a tőketermelő ipar foglalkoztatása — továbbá az értékálló pénz hiánya, valamint a tőketermelés valamely folyamatának a prohibítív megszüntetése (így az építkezéseket korlátozó hatósági rendelkezések). Azonban legnagyobb jelentőségű a tőkeképződés akadályai között, ha a tőkeképződést a rentábilis befektetések lehetőségeinek általános hiánya akadályozza meg. Új és rentábilis befektetések lehetővé tétele ugyanis csak bizonyos *mértékig* múlik az emberek találékonyságán, ellenben alá van vetve egy általános nemzetgazdasági törvénynek is, amely ellen már az egyén hiába veszi föl a maga külön küzdelmét. S ha már most elemezzük azt a helyzetet, amikor hiányzik a rentábilis befektetések lehetősége, úgy tisztán fog előttünk állni, hogy ennek a helyzetnek a kulcsa a fogyasztóképességben rejlik. Ha a társadalom általános fogyasztóképessége csökken, ha az életszínvonal annyira hanyatlik, hogy a már meglévő termelési berendezések is részben fölöslegeseknek bizonyulnak, akkor még kevésbé lesz értelme új termelési berendezéseket létesíteni — azaz hiányozni fog a szükséges rentabilitás ilyen új termelési berendezések létesítéséhez. Nyüvánvaló a fenti elemzésből, hogy a takarékoság és a növekvő életszínvonal nemcsak hogy nem ellentétesek, hanem éppen ellenkezőleg: a takarékoságnak előfeltétele, hogy az általános életszínvonal emelkedjék. Ugyanis a takarékoság által létrehozott új termelési berendezések és hozadéki javak csak akkor lesznek értékesíthetők, ha a társadalom fogyasztása meg fogja haladni azt a korábbi fogyasztási szintet, amelynek kielégítésénél még nem működött közre ez az újonnan létesített termelési és hozadéki tőke. A túlzott takarékoság fogalma önként értetődően adódik ebből a konstrukcióból. Hiszen a takarékoság a jövedelemnek és a

fogyasztásnak a különbsége, s a fentiekből következik, hogy céltalan minden olyan takarékoság, amely a meglévő fogyasztás csökkentése árán kíván új tőkét teremteni. Ezen a módon ugyanis még a már meglévő termelési eszközök és hozadéki javak egy része is fölöslegessé válik, elértéktelenedik, tehát nem volna magángazdasági értelme az új tőke materiális létrehozásának. Túlzott tehát az a takarékoság, amelynek összehatása a társadalom eddigi fogyasztásának süllyedését eredményezi, mert ez egyenes akadálya a gazdasági fejlődésnek.

Mivel a takarékoság — mint összesített társadalmi jelenség — az életszínvonal csökkentése árán nem lehetséges, ezért egy zárt nemzetgazdaságban a tőkeképzés ütemét csak a jövedelmek növekedése által lehet meggyorsítani. De általában is — és nemcsak zárt nemzetgazdaságra vonatkoztatva — ez a természetes és folytonos folyamat, mert az idegen nemzetgazdaságokkal való kapcsolat lehetővé tesz ugyan olyan takarékoságot is, amely a nemzeti társadalom életszintjének csökkentése közben a fogyasztási javakat becseréli az idegen nemzetgazdaság termelési eszközeire, azonban világos, hogy ezt a takarékosági módszert később ugrásszerű fogyasztásnövekedésnek kell követnie, mielőtt az új termelési berendezések is működésbe lépnek. Fölismerhetjük ebből az elégtelen takarékoság fogalmát is. Nyilvánvalóan elégtelen a takarékoság akkor, ha a társadalom a maga numerikus jövedelemnövekedését teljes mértékben fogyasztási célokra fordítja, mert hiszen így a nagyobb fogyasztás azon az áron történik, hogy a termelési berendezések teljesítőképessége túlfeszítettik s a szükséges fölüjlesztések elmaradnak. Az egész társadalomra kiterjedő takarékoság csak a jövedelmek növekedése által lehetséges, viszont az elégtelen takarékoság fogalmából következik, hogy a numerikus jövedelemszaporulatnak egy részét nemcsak lehet, hanem szükséges is megtakarítani.

Nem kell tehát féltanünk szűkös életszínvonalunkat a takarékoság kívánságától, sőt ellenkezőleg: a jövedelmeknek és az életszínvonalnak helyes ütemű növekedése fogja csak megteremthetni a takarékoság és a tőkeképződés új alapjait, amelyre majd magasabbrendű fejlődésünk szociális és kulturális tartalma is fölépülhet. Viszont az előbbi mechanizmusban mindig rámutattunk arra a reális kettősségre, amelyet egy nemzetgazdaság élete képvisel: a numerikus tételek mögött ott kell álljon mindig a tényleges termelőmunka is, különben a jövedelemszaporításra irányuló jóhiszemű törekvések belesodródhatnak az inflációs jelenségek káoszába. Láttuk, hogy a takarékoság végső fokon: termelés. Termelése gépeknek, eszközöknek, nyersanyagoknak, épületeknek. De ugyanígy a termelés áll végső fokon a fogyasztás, az életszínvonal és a jövedelem számszerű jelenségei mögött: a fogyasztási cikkek termelése. Tehát hazánk gazdasági problémája minden tekintetben: a termelés növelése, mert ez jelenti a nemzeti tőkeképződés nagyobb ütemét éppen úgy, mint népünk emelkedő életszínvonalát is. Ezt most azért kell külön hangsúlyoznunk, mert a fölületes politikai agitációban és általa egyre inkább terjed az a jelszó, hogy csupán a jövedelemeloszlás problémája az, amelyben gazdasági és szociális kérdéseink megoldásának kizárólagos kulcsát kell keresni. Ennek éppen az ellenkezője igaz. A jövedelemeloszlás önmagában pusztán numerikus

természetű kérdés, amely tehát bármiként megoldva sem idézhet elő ténylegesen előnyös változást. Mi is kiemeltük, hogy a jövedelmek számszerű növelése hozzátartozik a tőkeképzés és az életszínvonal közös problémáinak megoldásához. Azonban lényeges különbség van a jövedelmek növelésének valóságosan szociális kívánsága, másrészt pedig a jövedelemeloszlás körül fölkaavart, népszerűsködő tőke- és nagytőkeellenes jelszavak között. Hiszen a létminimum gondjaival küszködő szélesebb tömegek jövedelmei alig vesznek részt a tőkeképződés numerikus, takarékosági folyamatában, és így a meglévő nagyobb jövedelmek csökkentése által nyilvánvalóan még lassúbb lesz a ma is elégtelen tőkeképződés. Egészen kérdéses az, hogy azok a szélesebb magyar néprétegek, amelyeket eddig az élet gondja szinte hermetikusan elzárt a takarékoság gondolatától és szokásától, részt vennének-e a takarékoságban, ha a nagyobb jövedelmek bizonyos része számszerűen hozzájuk utaltatnék át? Ha pedig részt vennének, akkor fog majd kitűnni, hogy lényegileg semmi sem történt a jövedelemeloszlás ilyen megváltoztatása által, mert ugyanazt a megtakarítást, amit eddig számszerűen a nagyobb jövedelem produkált, most majd ugyan többen fogják produkálni, de összecszerűen csak ugyanazt. Pusztán a jövedelemeloszlás numerikus megváltoztatása által tehát a tömegek életszínvonala nem emelhető, hacsak újból nem csorbítjuk az eddig is elégtelen tőkeképzést s ez pedig szintén csak átmeneti szociális javulást hozna, mert a termelési berendezés túlfeszítése: az elégtelen takarékoság folytán ismét bekövetkeznek a hanyatlás. Ettől függetlenül a jövedelemeloszlás numerikus megváltoztatása külön válságjelenségek forrása, mert ha a szélesebb tömegek teljesítenék is az addigi megtakarítások összegét, akkor is megszűnt a jövedelemforrásoknak egy oly része, amely eddig bizonyos megszokott irányban folytatta nemzetgazdasági útját. A gazdasági válság pedig szociális bajok új előidézője. Hiba volna itt elhallgatni azt a kétségtelen tény is, hogy általában a nagytőke többet cselekszik szociális tekintetben a kistőkénél, leginkább abból az egyszerű okból, mert a kistőke egyenesen képtelen arra, hogy szociális terheket is viseljen; minél kisebb tőkeerővel indul egy vállalkozás, annál nagyobb az a hányad, amelyet jövedelméből a vállalkozó személyes életszükségletei foglalnak le, és a munkásság higiénikus igényei is a gyöngébb tőkeerejű vállalkozásoknál elégtetnek ki a legkevésbé. Tehát a jövedelemeloszlásban a nagytőke rovására eszközölt numerikus változások csak elenyésző szociális előnyt tudnának nálunk fölmutatni, amivel szemben jelentékeny szociális hátrányok merülnének föl. Ezért kell azt a helyesebb utat választanunk, hogy ne a nagyobb jövedelmek ellen hirdessünk népszerűsködő harcot, hanem igyekezzünk a kisebb jövedelmeket fokozatosan és olyan ütemben följavítani, hogy ezzel a tényleges termelőmunka fokozása is lépést tarthasson.

A népszerűsködő tőkeellenes agitációnak van ezenkívül hazánkban egy roppant gyakorlati kártevése, amely szorosan hozzátartozik a nemzeti tőkeképződés kérdéséhez, s amelyet annál inkább figyelmünkre kell méltatnunk, mert tőkészegény ország vagyunk és mert ezen a helyzetünkön kétségtelenül sokkal lassúbb ütemben változtat-

hatunk kizárólag a saját takarékoságunkra utalva, mintha idegen nemzetgazdaságok megtakarításai is hazánkba áramlanak, ami viszont egy tökeellenes atmoszférában nyilván nem fog bekövetkezni. Föl kell tehát vetnünk a kérdéseket: vajjon nem gyorsítható-e nemzeti vagyunk növekedése a külföldi megtakarítások eredményéből és hogy a külföldi tőkének Magyarországon létesítendő termelési berendezései hozzászámíthatók-e a magyar nemzeti vagyon gyarapodásához? Gyakorlati szemszögből nézve ezt a nagyjelentőségű kérdést, azt kell megkérdeznünk, hogy mi a tényleges különbség egy hazai és egy külföldi tőkéből létesült ipartelep működésének a nemzeti életben jelentkező hatásai között? Végiggondolva a problémát, azt látjuk, hogy a kérdés csupán két vonatkozásban marad nyitva. Az egyik vonatkozás általános nemzeti jelentőségű: bármilyen gazdasági és szociális előnyök származnának egy idegen állam iparának magyarországi létesítményeiből, óvakodnunk kell attól, hogy olyan államok részéről fogadjunk el ilyen gazdasági behatolást, amelyekről föltehető, hogy politikai expanziójuk iránya is a mi hazánk felé esik. Mert ebben az esetben az így létesülő új vagyon csak anyagi értelemben lesz része a mi nemzeti vagyónunknak, egyébként azonban — kulturális és politikai szempontból, ami a nagytőkével szemben sohasem mellőzhető szempont — idegen testet képezne a nemzet szervezetében, még pedig annál veszedelmesebbet, minél sikeresebb gazdaságilag. A másik nyitvahagyott kérdés már csak gazdasági vonatkozású: a külföldi alapítású ipartelep nyereségeire vonatkozik. Azonban nézetünk szerint az ebben a tekintetben fölmerülhető aggályokat már sokszorosan túlhaladják a várható előnyök. Mert föltehető ugyan, hogy a külföldi alapítású ipartelep nálunk elért nyereségeit teljes egészükben elvonja majd a mi gazdasági életünkől, azonban kezdetben inkább előtérbe nyomul az a lehetőség, hogy a nyereségeket a bevált ipartelep további fejlesztésére fogják fordítani, később pedig szinte kikerülhetetlen az a folyamat, hogy az olyan eredetű tőke, amelynek hazája nem sugároz ki felénk politikailag is expanzív erőket — s hangsúlyozzuk, hogy csak ezt fogadhatjuk be — lassanként nálunk nacionalizálódik. De ezenkívül, bár nem valószínű, hogy az itt elért nyereség a külföldre visszaáramlik, figyelembe kell vennünk, hogy a tiszta nyereség csak tört része az összforgalomnak: munkabéreknek, illetményeknek, közületi terheknek, szociális kiadásoknak, üzemanyag-, nyersanyag- és félgyártmányvásárlásoknak, hirdetési és kereskedelmi költségeknek. A külföldi tőkének magyarországi letelepedése tehát lényegében a magyar nemzeti vagyont gyarapítja, föltéve, hogy kizártuk azt a lehetőséget, hogy ez a külföldi nagytőke a magyar nemzeti aspirációkkal ellentétes érdekeket szolgáljon. Ezért rendkívüli fontossága van az olyan politikai koncepciónak, amely a nemzeti céljainkkal szemben veszélytelen külföldi tőkének hazánkba való áramlását lehetővé teszi, mert így a mi saját tőkeképzési nehézségeink gondját csökkentettük. S csak ha átértjük annak a jelentőségét, hogy a mi tőkeszegény és ezenkívül életszínvonalában is elmaradott népünk részesévé lehet az idegen nemzetgazdaságokban akkumulált tőkék előnyeinek, csak akkor tudjuk igazán értékelni azt a nagyvonalú gazdaságpolitikát, amely hazánkban az összeomlás után

egészen a világválságig realizálni is képes volt ezeket az előnyöket. Természetes, hogy ennek a gazdaságpolitikának alapvető föltétele volt a belpolitikai konszolidáció és ne gondoljuk, hogy a világválság által bekövetkezett gazdasági kötöttségek fölmenthetnének minket attól a kötelezettségtől, hogy a tőkeképzés és a tőkének ideáramlása számára megnyugtató föltételeket teremtsünk: az a politikai koncepció, amelyet Bethlen István tíz éven át követett, ma is időszerű. Mert ha csökkent is közben az aranyforgalom nemzetközi szabadsága, mégis vannak a tőkeáramlásnak más módjai is, mint az aranykölcsonök. Ilyen például a külföldi iparoknak közvetlen magyarországi letelepedése, amely különösen azért fontos, mert hiszen a magyarországi népesedéspolitikai probléma: lényegében iparosítási probléma. Már pedig nekünk, kisszámú népnek, akik oly veszélyes ütközőpontján állunk hatalmas fajok aspirációinak, mindig szemünk előtt kell tartanunk a népesedéspolitikai problémát. És nyilvánvaló, hogy az ezt megoldó iparosítás mindkét lehetőségét: a belföldi tőkeképzést és a külföldön képzett tőke ideáramlását egyaránt csorbítja a tőkeellenes agitáció elhatalmasodása.

Amikor láttuk azt, hogy a belső tőkeképződésnek csak emelkedő jövedelmek mellett lehet megindulnia, akkor több irányban fölismertjük annak a gazdaságpolitikának a súlyos hibáit, amelyet hazánkban a világválság után folytattak. Elsősorban szembetűnő az a többször megismételt támadás, amelyet a kormányzat közvetlenül a középosztály jövedelmei ellen intézett. S azt kellett volna ugyanekkor föltételezni, hogy legalább a közterhek csökkenni fognak, aminek éppen az ellenkezője következett be. A közterhek súlyát ugyanis nem az adók összege, hanem az adózás kulcsainak magassága dönti el. Hiábavaló volt viszont az a reménység is, hogy az adókulcsok szigorítása növelheti majd az állam jövedelmeit. Az egész koncepcióra rányomta bélyegét az az elemi hiba, hogy a válság közepeit akarták az állam pénzügyi egyensúlyát helyreállítani, még pedig olyan eszközökkel, amelyek tovább mélyítették a válságot. Természetes, hogy így még az állampénzügy egyensúlyát sem lehetett helyreállítani, s egyedüli negatív eredményként a nemzetgazdaságra vetett új béklyók maradtak. S ha újabban mégis tapasztalunk állampénzügyi javulást és egy általános gazdasági javulást is, akkor is világos, hogy mindezt a javulást kizárólag a nemzetgazdaságban természetszerűen létező, önműködő regeneráló erők hozták létre, amelyeknek nem támogatója, hanem akadálya volt az elhibázott hivatalos gazdaságpolitika. S egészen különös, hogy ugyanekkor fölmerültek korábbi kormányok ellen a túladóztatás vádjai, holott hazánkban 1931 előtt jelentékenyen enyhébb adókulcsok voltak érvényben s ha ezek is nagy költségvetési fölöslegeket eredményeztek, ennek oka a gazdasági élet intenzívebb működése volt, amely egy nagy-szabású kormányzati koncepcióban védelmet és támaszt talált.

A leépítés és az adószigorítás azonban nem egyedüli hibái annak a gazdaságpolitikának, amely nem volt képes fölismerni, hogy a csökkenő életszínvonal lehetetlenné teszi a takarékoskodást és a tőkeképzést, mert hiszen még a meglévő termelési berendezéseket is elértékteleníti. Külön rendkívüli hiba volt az építőiparnak a tőkeképzésben vitt

szerepét félreismerni, amiből az építési adókedvezmények teljes megszüntetése következett, amely álláspontjából a kormányzat utóbb társadalmi nyomásra engedett, de még nem állította vissza teljes mértékben a korábbi építési könnyítéseket. Pedig a lakástermelés nemcsak kulcshelyzetet foglal el a gazdasági életben, hanem szerves kapcsolatban áll a numerikus takarékoskodás lehetőségével is, nem szólva arról, hogy népegészségügyi szempontból a magyar lakásviszonyok távolról sem nevezhetők megnyugtatóknak. Másik alapjában elhibázott és egész gazdasági életünkre kiható kormányintézkedés a mezőgazdasági adósságrendezésre vonatkozott. Ez az intézkedés egész sorát tartalmazta a nemzeti tőkeképződés ellen irányuló hatásoknak. Alapvető hibája az volt, hogy nem a mezőgazdaság régi fizetőképességét igyekezett helyreállítani, hanem a mezőgazdaság lecsökkent fizetőképességét tekintette véglegesen irányadónak anélkül, hogy az úgynevezett gazdavidelmet igazságosan kiterjesztette volna az összes mezőgazdasági adósokra. Ebből a hibából a magyar gazdasági életre egy külön bénító hatás keletkezett. Nemcsak megsemmisültek korábban létrehozott tőkék, amelyek új gazdasági föladatak megoldására szolgálhattak volna, hanem szenvedett a föld hitelképessége is, amit csak tetézt az a telepítési tervekkel kapcsolatos hamis fölfogás, amely a földárak csökkenését előnyösnek tekintette, holott a föld értéke egyik legjelentősebb tétele a nemzeti vagyonnak, tehát nemzeti érdek, hogy ez a vagyontétel minél nagyobb értéket képviseljen, amelyre megfelelő hitelpolitikával komoly termelési programot lehetne fölépíteni, még pedig iparosítási programot is, amely, ismételjük, népesedéspolitikánkra döntő jelentőségű. A gazda védelem azonban nemcsak a hitelképességet és a múlt munkája árán már létrejött tőkét csorbította, hanem külön intézkedést tartalmazott a jövő tőkeképzés ellen is, amikor a takarékbetétekre és folyószámlabetétekre félszázalékos évi illetéket vetettek ki.

A kamat kérdése pedig nagyon fontos kérdése a takarékoságnak is. Ma, amikor az elsőrendű pénzügyintézetek még a három hónapra lekötött betétekre is tisztán csak 2.7 százalék évi kamatot fizetnek, egyáltalában nem közömbös, hogy a fenti külön 0.5% sújtja a betéti kamatot. Hiszen ezenkívül még 0.3% szerepel ugyancsak állami illetékként, tehát a betevő kereken 3.5%-ot kaphatna 27% helyett, ha az állam az utóbbi években nem csorbítja indokolatlanul a betéti kamatjövédelmet. De egyébként is: egyáltalában nem világos az, hogy a kamatot egyoldalúan leszorító intézkedések gazdasági javulást hoznának egy tőkeszegény ország belső helyzetében. Nálunk hiányoznak azok a szélesebb rétegek, amelyeknek tőkevagyonra még 2—3% kamat mellett is elegendő életjáradékot nyújtana. És a jövedelemnövekedés is csak anyagilag teszi lehetővé a takarékoságot, amiből azonban még nem következik, hogy a társadalom szélesebb rétegei nagyobb jövedelmükből valóban fognak is takarékoskodni. Külön ösztönzést jelentene a betéti kamatláb emelése. Itt viszont szem előtt kell tartanunk, hogy a magyar gazdasági életnek minden problémája végső fokon a termelés növelésében csúcsosodik ki. A betéti kamatlábnak olyan mértékű emelésével tehát, amely a kihelyezési kamatot annyira drá-

gítaná, hogy ennek nyomán a termelés üteme lassúbbodnék, hibát követnének el. Ezért jön elsősorban szóba annak a kereken 0.8%-nyi állami illetéknek a csökkentése, amelyből a betéti kamat anélkül emelhető, hogy ezáltal a kihelyezési kamat is növekednék. Továbbá úgy véljük, hogy mintegy 1%-nyi emelkedése a kihelyezési kamatlábnak még teljesen érintetlenül hagyná a termelés ütemét. E föltevésünk szerint további 1%-os betéti kamatlábemelés és a mai 27% betéti kamatlábbal szemben kereken 4.5%-os betéti kamat volna lehetséges, ami már nem megvetendő ösztönzés a belső tőkeképződés elősegítésére. A komoly takarékoság ösztönzésére azzal is lehetőséget nyújtunk, ha a rövid lejáratú és a hosszabb időre lekötött betétek kamatozása között a különbséget fokozzuk. Ugyanis a tőkeképződés szempontjából igazában csak azok a betevők jönnek számításba, akik nemcsak egészen ideiglenesen helyezik el pénzüket a takarékokban. Külföldön szokásos a három hónapnál rövidebb időre elhelyezett pénzt kamat nélküli letétként kezelni, mert az átmeneti értékmegőrzés nem igazi takarékoság. Ha ezt a példát túlzás is volna nálunk átmenet nélkül követni, a komoly takarékoság ösztönzése céljából mégis időszerű, hogy nemcsak a három hónapra, de a hat hónapra és egy évre lekötött betétek is fokozatosan emelkedő kamatozásban részesüljenek. Mivel így a bankok pénztárkészleteit, de egyéb költségeit is csökkenteni lehet, a hosszú lejáratú betétek kedvezőbb kamatozása nem fog szükségszerűleg a kihelyezési kamatláb emelkedésével jární, tehát itt is elkerülhető a termelés újabb megterhelése.

Viszont még mindig nem bizonyos, hogy a takarékoskodóknak kiútásba helyezett kedvezőbb kamatjövedelem és a szélesebb néprétegek jövedelmének fokozatos növelése önmagukban megindítják a takarékoságot. A társadalmi tevékenységnek bizonyos irányba való tereléséhez nem elegendők a kedvező föltételek, hanem ehhez közvetlen propaganda is szükséges, különösen nálunk, ahol a takarékoság szokása nincs meggyökeresedve. Viszont nem helyes propaganda, ha a takarékoság kívánságát akkor hangoztatják, amikor a társadalom előtt a vagyongyűjtésnek a lehetősége szinte gúnyként hangzik, mert annyira lekötik a pusztá megélhetés gondjai. A nemzeti vagyongyűjtés gyorsítása amúgy sem lehetséges az életszínvonal leszállítása által. Ezért a takarékosági propagandának csak a jövedelmek növekedésével egyidejűleg van komoly értelme. Továbbá bizonyos, hogy a takarékoság érzése legkönnyebben a családapák lelkében kelthető fel. S amikor egyébként is be kell látnunk a családvédelem nemzetpolitikai fontosságát, egy indokkal több a családvédelem mellett, hogy a családfenntartók jövedelmi helyzetének javítása egyszersmind a nemzeti vagyongyarapodás oly fontos céljának, a takarékoságnak is kedvez.

A tőkeképzés és takarékoság időszerű kérdésénél szükséges még bizonyos problémák elvi tisztázása. A takarékoság nemzetgazdasági mechanizmusa ugyanis a fogyasztás céljaitól elvont összegeket képvisel, ami természetesen nem jelenti a meglévő fogyasztás csökkentését. Az elvonás azonban megtörténhet adózás útján is, s így fölmerül a kérdés, hogy mennyiben végezheti el maga az állam a tőketermelés feladatát? Erre a kérdésre ugyan általánosságban nem lehet válaszolni,

mert vannak a közületiek olyan föladatai, — például közutak építése — amelyek csak adózás által oldhatók meg. Azonban a közületi tőke-termelés jelentékenyen több költséget okoz, mint ha ugyanazt a föl-adatot a magángazdaság végzi el, tehát az adóztatás árán létrejövő közületi tőketermelés nagyobb áldozatokat kíván a nemzet takarékos-ságától, illetőleg ugyanazon takarékoság árán kevesebb nemzeti vagyont hoz létre. S azt sem felejtethjük el, hogy az adózás: kényszer-takarékosság, tehát megfosztja a takarékoskodót a tulajdonszerzés etikai értékétől, ami a polgári gondolat szempontjából nem mellőzhető.

További kérdés az, hogy helyesebb-e a járadékképző takarékoság, amelynél a megtakarított tőkék a pénzintézeteknél továbbhalmozódnak, mint ha a megtakarító önmaga valósítja meg a tőketermelést, bizonyos összeg felgyűlése után: például családi házat épít vagy műhelyt nyit. Semmiesetre sem foglalhatunk állást a saját otthonok építése ellen, már etikai jelentőségüknél fogva sem, azonban föl kell ismernünk azt is, hogy egy ország gazdasági erejének gyors gyarapodásához szükség van a járadékképző takarékosagra, mert ilyen módon a gazda-sági erő mindig a legkedvezőbb jövedelmezőség irányába koncentrálódik, míg az egyén kisebb arányú megtakarításai és személyes viszonyai által korlátozott tőketermelési módok nem mindig adnak lehetőséget arra, hogy a befektetések a legkedvezőbb jövedelmezőség irányában történjenek. Ez pedig nemzeti szempontból is fontos kérdés, mert hiszen a nemzetgazdaság összes vagyonára nézve dönti el a gyarapodás gyors vagy lassúbb voltát. S ide kapcsolódik az értéktőzsde tőke-képzési szerepe is, mert gazdaságtörténeti tények bizonyítják, hogy nagyarányú ipari fejlődést mindig csak az értéktőzsde által nyújtott tőkeakkumulációs módok tettek lehetővé, ami érthető, hiszen bár-mennyire is jövedelmező egy ipar, fejlődése mindenképpen gyorsabb, ha külső tőkét is fölhasználhat. Az egészséges értéktőzsde tehát szintén fontos tényezője egy nemzet vagyongyarapodásának, mert a tőke termelésének, a befektetéseknek a legkedvezőbb jövedelmi ágak felé való eltolódását mozdítja elő.

Amikor a bolsevizmus proletárideológiája egyre szélesebb fronton támad, akkor nem mindegy az, hogy azok a számszerű összegek, amelyek az összesség tőketermeléséhez szükségesek, a sok kis jöve-delemből adózás vagy más kényszer útján vonatnak el s többé a tulajdon-képpen takarékoskodó számára saját vagyont nem is jelentenek. Helyesebb ennél, hogy a nagyobb tömegekre kiterjedő önkéntes takarékoság lehetőségeit megalapozzuk. Ennek az önkéntes takarékos-ságnak a föltételeit igyekeztünk megmutatni, hangsúlyozva a magyar tőkeképzés általános nemzeti jelentőségét és különös fontosságot tulajdonítva annak a fölismerésnek, hogy tőkeképződésünk fokozásával nincsen ellentétben népünk életszínvonalának emelkedése, hanem éppen ellenkezőleg: a magyar nemzeti vagyon gyarapítása csak nemzeti életszínvonalunk fokozatos emelkedése által érhető el.